

Història

Jaume Miravittles, de Figueres a Nova York

Josep Torroella

Jaume Miravittles
i Navarra
(Figueres 1906-
Vallvidrera 1988).

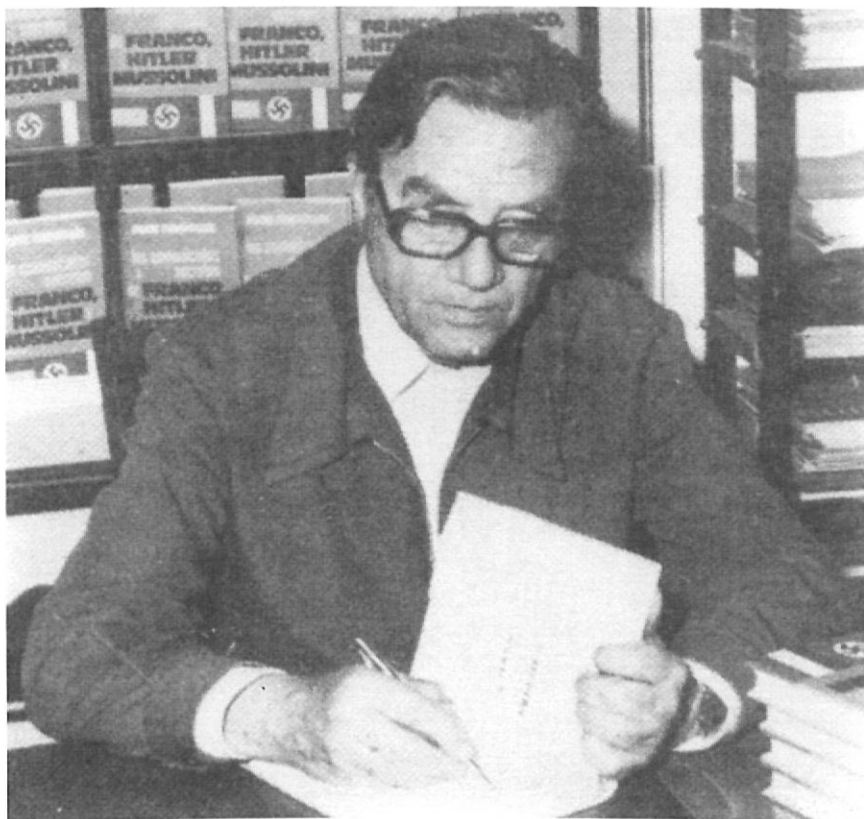
A les acaballes del segle XIX i al principi del XX nasqueren uns quants empordanesos que, per raons diverses, al cap dels anys assoliren una certa fama a Catalunya i fins més enllà. Un d'aquests empordanesos de renom fou Jaume (Met per als amics i coneguts) Miravittles i Navarra. Nascut a Figueres el 1906, Jaume Miravittles fou un personatge polifacètic, entusiasta, divertit, catalanista convençut, que des de ben petit tingué, segons explica ell mateix, una «propensió a tirar per les grandeses», i encara que rodà per molts països i visqué divuit anys a Nova York, sempre preferí la Rambla de Figueres a la Cinquena Avinguda novaaiorquesa.

Un personatge polièdric

Polític precoç, Miravittles milità en diversos partits i organitzacions polítiques (Estat Català, el Bloc Obrer i Camperol, Bandera Negra, Esquerra Republicana) i ocupà càrrecs polítics; visqué coneguts fets històrics, com el complot de Prats de Molló, el novembre de 1926, i la insurrecció del 6 d'octubre de 1934; conegué l'exili i, per motius polítics, fou hoste de l'Estat més d'una vegada, a Espanya i a França. Home de lletres, exercí el periodisme i escriví unes quantes obres, una de les quals (*Gent que he conegut*) li valgué el premi Josep Pla l'any 1979. Cosmopolita, residí a diverses grans ciutats de l'estranger: a París, Ciutat de Mèxic, Nova York, Sao Paulo, Rio de Janeiro... Així que pogué, però, tornà a Catalunya, on passà la resta de la seva llarga vida.

El seu anar i venir constant, la seva passió per la política i la seva activitat periodística el feren conèixer un gavaldal de personatges del món de la política, tant nacionals (Francesc Macià, Lluís Companys, Rafael Campalans, Josep Tarradellas...) com estrangers (André Malraux, l'escriptor i periodista soviètic Ilia Erenburg...). També tractà algun artista (Salvador Dalí, naturalment, només dos anys més gran que ell) i algun escriptor (Josep Pla). A part de Dalí, altres figuerencs amb qui es relacionà foren el poeta Carles Fages de Climent i l'assagista i químic Alexandre Deulofeu. De tots ells Miravittles en parla a bastament en alguns dels seus llibres, sovint amb pinzellades d'humor, si bé a algun d'aquests personatges el conegué molt poc (emprant una expressió del suara esmentat Pla, més que uns coneguts serien uns saludats).

Per si aquest historial semblés poca cosa, afegim-li que Miravittles fins i tot fou jugador de futbol, que exercí temporalment la docència (a l'Escola

Jaume Miravittles, en els anys de maduresa.

de Treball de Barcelona, creada per la Mancomunitat), que creà una editorial (ACER, Acció Constructiva d'ERC), que fou temporalment locutor de ràdio (a Mèxic) i que participà a la pel·lícula surrealista de Luis Buñuel *Un chien andalou* (és un dels dos germans maristes que surten al film). Ja ho hem dit: Miravittles era un ésser polièdric, multicairat, una persona capaç d'engrescar-se amb tota mena de projectes, sobretot si eren polítics o culturals.

La passió per la política

Jaume Miravittles era fill d'una família de la petita burgesia comercial de Figueres, una ciutat amb merescuda fama de laica i federal al principi del segle passat. Allí, al carrer Peralada (on encara viu algun familiar seu), visqué Miravittles una infància i una adolescència un xic entremaliades. Els seus pares van haver de fer sacrificis per donar-li estudis. Cursà el batxillerat a l'Institut de Figueres, on tingué de professor Gabriel Alomar, director del centre, escriptor i polític. Acabat

el batxillerat, l'any 1922 se'n anà a Barcelona a estudiar per a l'ingrés a l'Escola d'Enginyers Industrials.

Segons explica a *Més gent que he conegut*, la seva estada a Barcelona canvià totalment el seu destí. A la capital catalana, en efecte, en Met començà a apassionar-se per la política, formà part d'Estat Català i fou soci del CADCI. Per activitats contra la dictadura de Primo de Rivera, el 1924 fou detingut i empresonat. L'any 1925, després de comparèixer davant d'un consell de guerra, fou condemnat a dos anys de presó. Si hem de fer-li cas, fou el segon catalanista detingut per la dictadura (el primer fou Manuel Carrasco i Formiguera). La seva detenció fou deguda al fet de distribuir un manifest (separatista) de Francesc Macià. El futur president de la Generalitat restaurada aleshores vivia exiliat a la capital francesa i Miravittles era un dels enllaços entre París i Barcelona.

Gràcies a una campanya de premsa dirigida per *El Diluvio* i estimulada pel seu advocat, Miravittles obtingué la llibertat provisional. Llavors, aprofità l'avinentesa per fugir a França. S'ins-

Tres dels cartells editats sota la direcció de Miravittles com a comissari de propaganda de la Generalitat republicana.

tal·là a París, on, una mica a contracor, prosseguí els estudis d'enginyeria iniciats a Barcelona; ingressà a l'École Spéciale de Mécanique et Électricité i s'hi graduà el 1929. A la ciutat del Sena, altrament, conegué Francesc Macià, aleshores cap d'Estat Català, partit d'acció i radicalment nacionalista fundat per Macià mateix el 1922. Miravittles, que admirava l'Avi, aconseguí entrevistar el futur president de la Generalitat restaurada.

Poc després de fugir a França, el novembre de 1926, Miravittles participà en el moviment de Prats de Molló. Amb vint anys, era un dels membres més joves de la tropa guerrillera, uns dos-cents homes armats però sense cap mena de preparació militar (instruïts, això sí, per uns quants anti-feixistes italians que sí que tenien experiència en l'ús d'armes). Per bé que l'intent d'invasió fet a través de Prats de Molló fou un fracàs (un agent feixista infiltrat entre els seus compatriotes denuncià el propòsit del grup guerriller), el judici, a París, d'alguns dels participants en aquella operació

donà notorietat internacional a Francesc Macià i, altrament, donà a conèixer les reivindicacions catalanes. A causa d'aquella participació Miravittles passà quinze dies a la presó parisenc de La Santé.⁽¹⁾

El 1930 Miravittles tornà a Espanya, on fou empresonat per la seva condició de pròfug, primer a Figueres i després a Barcelona. Per poc temps, però, perquè amb l'adveniment de la II República, gràcies a una amnistia general fou posat en llibertat juntament amb molts altres presos polítics que omplien les presons espanyoles. Llavors, Miravittles ingressà en el Bloc Obrer i Camperol (1931) i, més tard, el 1934, a Esquerra Republicana, on aviat passà a ser un dels quadres dirigents del partit.

L'any 1934 visqué els fets del 6 d'octubre, quan el president Lluís Companys s'alçà contra el Govern central, en mans de la dreta. Miravittles explica la seva participació en aquells fets en el capítol de *Gent que he conegut* dedicat a Companys: «Jo vaig ésser aquell dia i aquella nit el

company permanent de Josep Badia, el germà de Miquel, i la meua missió era de constatar l'estat d'esperit d'uns dos mil joves concentrats en diferents centres polítics, sales i cinemes de la ciutat [...] Tota la nit, Josep i jo vam anar d'un lloc de concentració a l'altre encoratjant-los a persistir [...] Josep i jo anàvem amb un Winchester a l'espatlla».⁽²⁾

Poc abans de l'esclat de la Guerra Civil Miravittles participà activament en l'organització de l'Olimpíada Popular, competició atlètica que havia de celebrar-se a Barcelona el mes de juliol. En altres paraules, uns jocs olímpics organitzats com a protesta contra els jocs oficials celebrats a Berlín aquell mateix estiu i utilitzats per Hitler com a plataforma propagandística del règim nazi. L'Olimpíada Popular, que havia de ser finançada per la Generalitat, el Govern espanyol i el francès, tenia com a president honorari Lluís Companys; el pes efectiu, però, el portaven Josep Anton Trabal i els secretaris Pere Aznar i Jaume Miravittles.⁽³⁾

Polític precoç, Miravittles va ser una persona polièdrica, capaç d'engrescar-se amb tota mena d'iniciatives i projectes culturals

Director del Comissariat de Propaganda

Al principi de la Guerra Civil Miravittles formà part, en representació d'Esquerra Republicana, del Comitè de les Milícies Antifeixistes, la creació del qual fou probablement una idea seva.⁽⁴⁾ Un mes després de l'autodissolució del Comitè, única força governant realment eficaç durant els primers mesos del conflicte, es creà, per decret de 5 d'octubre, el Comissariat de Propaganda de la Generalitat, el primer d'aquesta mena a Europa (si més no, a les democràcies d'Europa occidental). Llavors Miravittles esdevingué director del nou organisme.

Sota la direcció de Miravittles, el Comissariat de Propaganda, adscrit a la Presidència de la Generalitat, desenvolupà una notable tasca de publicitat política i cultural. Publicà opuscles de propaganda política; difongué la mascota *El més petit de tots* (una de les icones més populars de la Catalunya republicana en lluita); edità discs, cartells de propaganda i col·leccions d'auques satíricopolítiques; creà la productora cinematogràfica Laia Films... El personal fix que treballava per al Comissariat de Propaganda arribà a les 300 persones.⁽⁵⁾ Segons Miravittles, dins del Comissariat els departaments que van funcionar millor foren els gràfics, els de cinema i els de publicacions. L'experiència del cartellisme fou molt important; els cartells, en general d'una notable qualitat artística, van evolucionar segons les etapes de la guerra i els interessos ideològics del moment. També fou important la tasca de salvaguarda del riquíssim patrimoni artístic de Catalunya.

Des del seu càrrec, durant la contesa civil Miravittles malda per donar una projecció internacional a la causa catalana i republicana espanyola i feu

Agustí CENTELLES

El Govern de la Generalitat de 17 de desembre de 1936 en el qual Miravittles dirigia el Comissariat de Propaganda.

alguns viatges a Madrid i l'estranger. Així, anà a París a organitzar un acte a favor de la República espanyola. També anà a Brussel·les, l'estiu de 1938, convidat pels organitzadors de l'Olimpiada Obrera.

Durant la guerra, altrament, Miravittles conegué i tractà André Malraux, l'intel·lectual que, segons el mateix Miravittles, deixà una petjada més profunda en la seva consciència.⁽⁶⁾ Miravittles havia llegit *Les conquérants* durant la seva estada a la Model i l'obra li agradà tant que havia intentat sense èxit traduir-la al català. L'esclat de la Guerra Civil feu possible un contacte amb l'escriptor francès. En anar a Barcelona per participar en l'organització d'unes forces aèries, Malraux passà pel despatx que Miravittles tenia a la Diagonal. Més tard, durant la filmació de *L'Espoir* (evocació de la presa de Terol per les tropes republicanes l'any 1937), els contactes entre Miravittles i el futur ministre de Cultura del govern De Gaulle continuaren.

En el decurs de la Guerra Civil Miravittles també tractà Antonov Ovseenko (el cònsol rus a Barcelona) i alguns escriptors i intel·lectuals estrangers que havien vingut a Espanya a defensar la República contra el feixisme, entre ells Ilia Erenburg, John Dos Passos, Georges Orwell, Arthur Koestler... Amb el cònsol rus anà, el 15 d'octubre de 1936, al port de Barcelona a rebre el vaixell soviètic *Zirinién*, que duia blat, i Miravittles fou una de les personalitats que feren un discurs.⁽⁷⁾ En una fotografia feta per Agustí Centelles al front d'Aragó (a Siétamo, província d'Osca, l'agost de 1936) Miravittles hi apareix, darrere un parapet fet amb sacs terrers, al costat d'Ilia Erenburg i un oficial de l'exèrcit regular.⁽⁸⁾ En les seves memòries, Erenburg parla de Miravittles i conta alguna anècdota del viatge que va fer al front d'Aragó l'estiu de 1936 amb el cap del Comissariat de Propaganda.⁽⁹⁾

El febrer de 1939, com molts altres milers de catalans, Miravittles es veié obligat a exiliar-se. L'esperava un llarg exili. Fou un dels 60.000 catalans, com a mínim, que no tornaren al seu país en els mesos posteriors a l'acabament de la Guerra Civil per haver ocupat càrrecs polítics i sindicals o per la seva condició d'intel·lectuals d'esquerres.

L'exili i l'activitat periodística

Entre 1939 i 1962, en efecte, Jaume Miravittles visqué lluny de la seva terra natal. De primer, per poc temps, a França. Després, entre 1941-1944, com molts altres catalans, a Mèxic. Finalment, a Nova York, on fou representant del Govern espanyol a l'exili. Durant els vint-i-tres anys que visqué lluny de Catalunya es guanyà la vida amb el periodisme, activitat a la qual ja s'havia dedicat eventualment durant els anys que visqué a Figueres i a Barcelona.

A França, on romangué poc més d'un any (recordem que la primavera de 1940 els nazis envaïren el país i ocuparen la meitat nord), Miravittles dirigí *El Poble Català*. Com a membre de la classe política derrotada, no anà a parar a cap camp de concentració. Des dels primers moments de l'exili, Miravittles i Marcel·lí Domingo (el primer com a representant dels exiliats catalans i el segon dels espanyols) «foren els encarregats de confeccionar llistes amb els noms de dirigents i intel·lectuals que no havien d'anar als camps de concentració si eren arrestats per la policia o que n'havien de sortir si hi eren».(10)

Gràcies l'ajut dels quàquers americans i del representant d'aquests a Marsella, Miravittles aconseguí finalment abandonar França i desembarcar a Mèxic, on visqué tres anys abans d'instal·lar-se a Nova York. A la capital mexicana féu una emissió diària, en espanyol, a l'estació de Radio Mil.

Jaume Miravittles (a la dreta) al front d'Aragó, l'agost de 1936, amb Ilia Erenburg (a l'esquerra).

L'emissió era sufragada pel cònsol de França a Mèxic, partidari de De Gaulle, de la França lliure. Tanmateix, fou a Nova York que Miravittles passà la major part del seu exili.

A Nova York dirigí el suplement dominical *Hablemos*, destinat a un centenar de diaris de països llatinoamericans. També hi dirigí *Spanisch Information*, butlletí del govern republicà espanyol a l'exili. Per altra part, en aquesta metròpolis fou corresponent literari de *La Nostra Revista*, publicada a Mèxic entre 1946 i 1954, i escriví en molts periòdics sud-americans. En el moment de tornar a Espanya, Miravittles col·laborava com a columnista (la seva columna es titulava «El mundo desde Nueva York») en vint-i-dos diaris de l'Amèrica Llatina. En tornar a Espanya, hagué d'anar abandonant aquestes col·laboracions. Naturalment, no és el mateix escriure des de Nova York que des de Madrid o Barcelona. Si més no per als lectors sud-americans dels diaris en què apareixien les seves columnes.

A Nova York, Miravittles fou secretari general dels Jocs Florals de la Llengua Catalana celebrats el 1951. Poc abans de tornar a Espanya, visità don Joan de Borbó, el comte de Barcelona, a qui escriví un llarg missatge. També fou a Nova York on, ja gran,

Miravittles es casà amb Ann Rogers, una nord-americana d'origen irlandès especialista en llengües llatines. Fruit d'aquell matrimoni foren tres fills, els dos primers nascuts a Nova York i el tercer a Catalunya. Actualment tots tres resideixen a Barcelona.

Carles Fontserè, amic de Miravittles, parla sovint d'aquest en les seves extenses memòries. Ambdós es retrobaren a Nova York el 1949 (no s'havien vist des que fugiren de París el juny de 1940, poc abans de la invasió alemanya). El cèlebre cartellista explica que en Met, «malgrat la seva activitat més o menys legal d'intercanvi monetari, no deixava de mantenir relació social o política amb els pocs, poquíssims, espanyols i catalans il·lustres que llavors residien —exiliats o no— a Nova York».(11)

El retorn a Catalunya

L'any 1963 Miravittles tornà finalment a Espanya. El seu retorn fou possible, en gran part, gràcies a la mediació de Fraga Iribarne, el flamant ministre d'Informació del govern franquista, que exposà el cas de Miravittles en un consell de ministres. Tanmateix, hom aconsellà a Miravittles que, durant un temps, no establís el seu domicili a Catalunya. Així, aquest s'instal·là uns

El retorn de l'exili de Miravittles fou possible gràcies a la mediació de Fraga Iribarne, que exposà el seu cas al Consell de Ministres

mesos –pocs, perquè frisava per trepitjar Figueres– a la Villa y Corte. «Jo volia reintegrar-me a Figueres, a l'Empordà, a la terra de la meua infància i de la meua adolescència, allí on havia rebut directament la saba de la vida [...] Jo enyorava els plàtans de la Rambla, la pujada al Castell, el carrer de Peralada, la plaça de les Cols», conta Miravittles.⁽¹²⁾

Durant la seva estada a la capital, la tardor de 1963 i l'hivern de 1964, visità Fraga Iribarne per agrair-li les gestions a favor del seu retorn. En una altra visita parlaren dels temes més actuals i espinosos referents a Catalunya. De la sanció que havia patit Òmnium Cultural; de *Serra d'Or*, obligada a passar per la censura com totes les altres revistes no religioses que es publicaven a l'Estat espanyol; de l'abat Escarré, vilipendiat pel govern franquista a causa de les declaracions que va fer al diari francès *Le Monde*... Les seves relacions amb el ministre d'Informació naturalment no foren ben vistes per alguns polítics del país. Més d'un es preguntà si Miravittles no era un agent de la CIA. Per més partidari de la liberalització del règim que fos, Fraga al capdavant era un ministre de Franco. Quant a Miravittles, recordem que era –o, si més no, havia estat– un comunista i, sobretot, un decidit nacionalista d'esquerres.

En tornar a Catalunya, l'hivern de 1963, Miravittles col·laborà a *El Correo Catalán* amb el pseudònim de Spectator, i a *Tele-estel* amb el de Jaume Figueres. També començà a escriure a diaris espanyols (*Madrid, Informaciones*...) amb pseudònims o donant la cara. Acusat d'intrusisme laboral –no tenia títol de periodista– hagué de restringir les seves col·laboracions, la qual cosa reduí els seus ingressos. En els últims anys de la seva vida encara escrivia per a alguns periòdics catalans.

Jaume Miravittles morí a Vallvidrera el 1988 a l'edat de 82 anys. Havia viscut molts anys i, com acabeu de veure, els havia viscut intensament.

L'obra literària

Hi ha escriptors que saben escriure molt bé però que no tenen gaire res a explicar perquè duen una vida anodina. Contràriament, n'hi ha que, tot i ser mediocres, tenen moltes coses per contar. En lloc de tancar-se en una torre d'ivori surten al carrer, tracten la gent, participen en la vida ciutadana i fins en la vida política, accepten responsabilitats, viatgen... Jaume Miravittles pertany sens dubte a aquest segon grup. Tenia moltes coses per explicar i no volia deixar-les al tinter.

Les seves primeres obres tenen un caràcter marcadament polític. Les escriví els anys trenta, abans de partir cap a l'exili. Entre aquestes cal esmentar *Ha traït, Macià?* (1932), *El ritme de la revolució* (1933), *Crítica del 6 d'octubre* (1935) –una anàlisi de la insurrecció del 6 d'octubre de 1934–, *Catalans a Madrid* (1937), *De Jaca a Sallent* (1932)... El fullet titulat *Ha traït Macià?* aixecà força escàndol, segons Víctor Alba.⁽¹³⁾ Durant els anys del franquisme publicà també alguna obra de tema polític que fou poc llegida a causa de les circumstàncies en què aparegué: *Episodis de la guerra civil espanyola* (1972), *Los comunicados secretos entre Hitler, Franco y Mussolini* (1977), *Carteles de la República y de la guerra civil* (1978). Prestigiosos historiadors com ara Hugh Thomas i Gabriel Jackson consultaren alguns dels seus assaigs polítics a l'hora d'escriure les seves obres sobre la Guerra Civil Espanyola.

Les obres més literàries les escriví cap al final de la seva vida. L'any 1979 guanyà el Premi Josep Pla amb *Gent que he conegut* (Destino, 1980), a la

qual seguiren, poc després, *Més gent que he conegut* (Destino, 1981) i *Homes i dones de la meua vida* (Destino, 1982). En aquestes tres obres de caràcter memorialístic Miravittles ens parla d'alguns familiars (el seu pare, la seva mare) i d'una colla de personatges de tota mena (polítics, artistes, gent del món de la faràndula, escriptors...) que tractà en algun moment de la seva vida a Figueres, Barcelona, França, Nova York... Són llibres amens, plens d'anècdotes i de pinzellades d'humor, escrits amb un llenguatge molt planer que proporcionen força informació de primera mà al lector atent.

Josep Torroella Prats és llicenciat en història contemporània.

Notes

1. *Gent que he conegut*. Destino, Barcelona, 1980, p. 40 i següents.
2. *Idem.*, p. 73 i s.
3. *Catalunya i la guerra civil* (dirigida per Jaume SOBREQÜÉS). Edicions d'Ara, Barcelona, 1983, p. 50.
4. Josep TERMES: *De la revolució de setembre a la fi de la guerra civil, 1868-1939*. Edicions 62, Barcelona, 1987, p. 393 (Vol. VI de la *Història de Catalunya* dirigida per Pierre VILAR).
5. *Idem.*, p. 410.
6. *Més gent que he conegut*. Destino, Barcelona, 1981, p. 165.
7. *Catalunya i la guerra civil*, p. 217.
8. Gabriel JACKSON i Agustí CENTELLES: *Catalunya republicana i revolucionària, 1931-1939*. Grijalbo, Barcelona, 1982, p. 136.
9. Ilia ERENBURG: *Gentes, años, vida. Memorias*. Planeta, Barcelona, 1986, p. 178.
10. Joan VILLAROYA: *1939. Derrota i exili*. Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Barcelona, 2000, p. 31-32.
11. Carles FONTSERÉ: *París, Mèxic, Nova York. Memòries 1945-1951*. Proa, Barcelona, 2004, p. 198 (tercer volum de les memòries de l'autor).
12. *Més gent que he conegut*, p. 145.
13. Víctor ALBA: *Sísif i el seu temps*. Laertes, Barcelona, 1990, p. 77 (primer volum de les memòries de l'autor).